

HET RÉVEIL-ARCHIEF

Het Réveil-Archief

Een bijzondere collectie
in het Allard Pierson
te Amsterdam

Fred van Lieburg

2026

Omslag: Een blik op enkele objecten uit het Réveil-Archief. Foto Fred van Lieburg, 3 juli 2023.

Schutblad voorzijde: Schilderij van het gezin van Johan Adam Wormser (1807-1982 en Janke van der Ven (1810-1872) ter gelegenheid van hun 25-jarig huwelijk op 7 mei 1859. Familiebezit.

Schutblad achterzijde: Prent van het congres van de Evangelische Alliantie in de Parkzaal in het tegenwoordige Wertheimpark in Amsterdam, 18-27 augustus 1867. Collectie Stadsarchief Amsterdam. Gecoloriseerd door vormgever.

Frontispice: Archivalia van Willem de Clercq (1795-1844). Allard Pierson, Universiteit van Amsterdam, Collectie van de Stichting Réveil-Archief.

ISBN 978-90-83722-702

Uitgever: Stichting Réveil-Archief
www.reveilarchief.nl

© 2026

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd of openbaar gemaakt zonder schriftelijke toestemming van de Stichting Réveil-Archief.

Tekst: Fred van Lieburg
Vormgeving binnenwerk: Mart van Lieburg
Vormgeving omslag: Verloop Alblasserdam
Druk: Verloop Alblasserdam

4

Inhoud

Wat is het Réveil-Archief?	9
De archiefvormers	19
Frederik Lodewijk Abresch (1772-1856)	21
Cornelis Carel Callenbach (1803-1873)	22
Hendrik Jacob Koenen (1809-1874)	25
Isaac da Costa (1798-1860)	28
Carel Marie van der Kemp (1799-1862)	31
Dirk van Hogendorp (1797-1845)	32
Willem de Clercq (1795-1844)	36
Matthijs Westendorp (1796-1863)	37
Gerrit de Clercq (1821-1857)	41
Jan Lodewijk Gregory Pierson (1806-1873) en Ida Oyens (1808-1860)	44
Hendrik Daniël Gildemeester (1797-1852) en Jeanne Marie Boissevain (1798-1885)	45
Gerrit Hendrik de Marez Oyens (1811-1883)	48
Vereeniging tot Opbeuring van Boetvaardige Gevallene Vrouwen	51
Ottho Gerhard Heldring (1804-1876)	52
Heldringstichtingen	55
Hendrik Pierson (1834-1923)	56
Vereeniging ter Verbreiding der Waarheid	56
Nederlandsche Evangelisch-Protestantsche Vereeniging	58
Carl August Ferdinand Schwartz (1817-1870)	62
Jan Willem van Loon (1816-1876)	64
Hermanus Willem Witteveen (1815-1884)	66
Mathile Jacques Chevallier (1802-1885)	68
Adriaan Gildemeester (1828-1901) en Margaretha Elisabeth de Clercq (1830-1908)	70
Æneas baron Mackay van Ophemert (1807-1876)	73
Jan Willem Gefken (1807-1887)	74
Justinus Jacob Leonard van der Bruggen (1804-1863)	76
Agatha Wilhelmina Bilderdijk (1823-1903)	78
Johan Anne Singendonck (1809-1893)	81
Pieter Jacob Elout van Soeterwoude (1805-1893)	82
Anthonij Michiel Cornelis van Asch van Wijck (1808-1874)	85
Gerrit Willink van Bennebroek (1814-1876)	86
Huibertus Johannes Lemkes (1828-1897)	89
Magiel Wiegand (1831-1912)	90
Familie Mulder	93
Allard Pierson (1831-1896) en Pauline Hermine Elisabeth Gildemeester (1831-1900)	94
Nicolaas Hendrik de Graaf (1823-1886) en Johanna Elisabeth Pierson (1830-1913)	97
Jan Lodewijk de Graaf (1863-1881)	100
Jan Lodewijk Pierson (1854-1944)	102
Nicolaas Gerard Pierson (1839-1909) en Catharina Rutgera Waller (1837-1913)	104
Henri Jean Arnaud Boissevain (1813-1891) en Petronella Drost (1816-1906)	106
Eduard Böhl (1836-1907)	108
Andrew de Graaf (1867-1945) en Jacoba Catharina Dionysia Koenen (1874-1945)	110
Lina Eudia Pierson (1859-1951) en Willem de Ridder (1854-1931)	113
Stichting Réveil-Archief	115
De collecties	117
Andere archieven	235
Beknopte bibliografie	237

Johannes Theodoor de Visser (1857-1932), minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen 1918-1925,
mede-oprichter en eerste voorzitter van de Stichting Réveil-Archief.
Studie voor portret, Huib Luns, 1925. Collectie Rijksmuseum, RP-T-2010-43-1220.

Woord vooraf

In de bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam bevindt zich een bijzondere collectie, die eigendom is van de in 1930 opgerichte Stichting Réveil-Archief. Het gaat hoofdzakelijk om papieren die afkomstig zijn van vooraanstaande, vaak aan elkaar verwante families uit de negentiende en twintigste eeuw. Omdat sommige leden daarvan bekend staan als vertegenwoordigers van een invloedrijke religieuze beweging, in de wetenschappelijke literatuur aangeduid als het Réveil, heeft ook de collectie die naam gekregen. Daarmee is het geen archief van een bepaalde organisatie of een duidelijk afgebakende groep personen. De Réveilcollectie is niets meer en niets minder dan een bonte verzameling boeken, handschriften, afbeeldingen en voorwerpen, die een aantal letterlijke en geestelijke erfgenamen in bewaring wilde geven bij de Amsterdamse universiteitsbibliotheek. In de loop der jaren zijn er aanvullingen en andere archieven aan toegevoegd omdat ze aansluiten bij het bestaande profiel van de collectie.

Het Réveilarchief werd meer dan veertig jaar met grote toewijding beheerd door Marie Elisabeth Kluit (1903-1977). Zij schreef al in 1936 een overzichtswerk over *Het Réveil in Nederland 1817-1854*, later uitgebreid tot *Het protestantse Réveil in Nederland en daarbuiten 1815-1865*. Los daarvan zorgde ze voor beschrijvingen van de collectie, eerst een *Beknopte catalogus* en later de *Catalogus der Stichting Réveil-Archief 1930-1955*. Nadien kwamen digitale versies in omloop, in WordPerfect (1995), Excel (2008) en uiteindelijk geheel online via het integrale zoekstelsel van de universiteitsbibliotheek (2021). Zodoende is de collectie uitstekend ontsloten en dankzij een Metamorfoze-project zelfs volledig op microfilm gezet als erkend cultureel erfgoed.

Hoewel sommige onderdelen van het Réveilarchief intensief benut zijn voor historisch onderzoek, bevat de collectie als geheel nog een schat aan materiaal dat verdient te worden opgedolven. Dozen vol persoonlijke documenten van mannen én vrouwen werpen licht op het dagelijks leven van gegoede families en op de rol van idealisten en filantropen in het politieke en maatschappelijke leven in Nederland tijdens de ‘lange negentiende eeuw’. Om deze collectie meer bekendheid te geven, leek het de Stichting Réveil-Archief van belang een publieksvriendelijke, rijk geïllustreerde gids uit te geven. Voor de daartoe geboden hulp past grote dank aan de vorige conservator, Klaas van der Hoek, aan zijn opvolgster, Jessie Pietens, evenals aan haar collega Brittany Brighthouse als coördinator digitalisering collecties. Het bestuur is blij dit lang verbeide ‘kop- en topstukkenboek’ eindelijk te kunnen presenteren op de ‘nazatendag’ in de Amsterdamse Singelkerk op 14 juni 2026.

Fred van Lieburg, voorzitter Stichting Réveil-Archief, Pinksteren 2026

TH. HOOG.

C. BREM.

J. L. VERSTER.

J. TH. VAN DER KEMP.

P. G. SPRENGER VAN EYK.

B. LEDEBOER.

R. UYTENBROECK.